

YUNUS RAJABIY MUSUQIY MAKTABI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10000521>

Abdullayeva Aziza

Anotatsiya

Ushbu maqolada Yunus Rajabiy (yoki Yunus Radjabiy)ning an'anaviy o'zbek musiqasini saqlash va targ'ib etishdagi o'rni va uning O'zbekistonda musiqa ta'limiga ta'siri haqida so'z boradi. Shuningdek, u o'zbek musiqa ta'limining kengroq mazmunini, an'anaviy o'zbek musiqasining madaniy ahamiyatini va zamonaviy davrda uning dolzarbligini saqlab qolish strategiyalarini o'rganadi. Maqolada Yunus Rajabiy kabi siymolarning o'zbek musiqa ta'limiga ta'sirini to'liq anglash uchun keng qamroqli tadqiqotlar, suhbatlar va hujjatlar zarurligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar

Musiqa, folklor, an'anaviy uslublar, musiqachilar, asrab-avaylash, ustoz-shogird, ijro usullar.

Yunus Rajabiy (1897-yil 5(17)-yanvar, Toshkent – 1976-yil 23-aprel) – bastakor, xonanda va sozanda (nay, dutor), o'zbek musiqa merosini to'plovchisi. O'zbekiston xalq artisti (1953), O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademik (1966).

Madrasada, keyinchalik Turkiston xalq konservatoriyasida (1919– 23-yillar), Toshkent Oliy musiqa maktabining tayyorlov kursi (1934-yil) hamda Moskvada tashkil etilgan bastakorlar kursida (1940–41-yillar) ta'lim olgan. Dutor chalishni Mirza Qosimdan, keyinchalik o'zbek mumtoz musiqa merosini Sh. Shoumarov, Hoji Abdulaziz, To'ychi hofiz, Domla Halimlardan o'rgangan. Samarqand pedagogika bilim yurtida musiqa o'qituvchisi (1923–25-yillar). Samarqand teatrining musiqa rahbari (1925–27-yillar), O'zbekiston radiokomiteti qoshidagi xalq cholg'u asboblari ansambli (keyinchalik xalq cholg'ulari orkestri) tashkilotchisi va badiiy rahbari (1927–42, 1945–59-yillar), Yangiyo'l teatri musiqa rahbari (1942–45-yillar), O'zbekiston teleradiosining „Maqom“ ansambli tashkilotchisi va badiiy rahbari (1959–76-yillar). Yoshligidanoq shirali va ta'sirchan ovozga ega bo'lgan iste'dodli xonanda va mohir sozanda sifatida tanilgan. Uning repertuaridan maqom parchalari, „Girya“, „Ushshoq“, „Ko'cha bogi“, „Eshvoy“, „Kurd“, „Qalandariy“, „Gulyor–Shahnoz“, „Bayet“, „Dugohi Husayniy“, „Chorgoh“, „Miskin“, „Nasrullovi“ kabi ashula va kuy turkumlari o'rin olgan. U bir qancha qad. o'zbek xalq kuy va ashulalarini qayta ishlab tiklagan:

„Subhidam“, „Yolg‘iz“ „Sayqal“, „Fig‘on“, „Oraz“, „Begi Sultan“ va boshqa ijrochilik faoliyatini bastakorlik bilan birgalikda olib borgan Yu. R. o‘zbek musiqali dramasi shakllanishiga muhim hissa qo‘shgan. Dastlab „Farhod va Shirin“ (Xurshid, 1922–25-yillar, Sh. Shoumarov bilan hamkorlikda), „Layli va Majnun“ (Xurshid, 1926), „Rustam“ (U. Ismoilov, 1933), „Avaz“ (A. Hidoyatov, 1935-yil), „Xolisxon“ (Hamza, 1940-yil) kabi spektakllarga xalq ashulalari asosida kuylar bastalagan. Keyinchalik B. Nadejdin bilan hamkorlikda „Qasos“ (A. Umariy, Uyg‘un, 1941-yil), N. Mironov bilan „Qo‘chqor Turdiyev“ (S. Abdulla, Chustiy, 1942-yil), Georgiy Mushel bilan „Muqanna“ (H. Olimjon, 1943-yil), O. Halimov bilan „Nodira“ (S. Kosimov, Ya. Mamatxonov, 1942-43-yillar), B. Zeydman bilan „O‘g‘il uylantirish“ (H. Fylom, 1964-yil), Sayfi Jalil bilan „Navoiy Astrobodda“ (I. Maxsumov, 1968-yil) singari musiqali dramalarni yaratgan. U „Zaynab va Omon“ operasi (1958-yil; B. Zeydman, D. Zokirov va T. Sodikrilar bilan) ning yozilishida ishtirok etgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi “2022 - 2026 yillarda O‘zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-165-son Farmoni, 2022-yil 2-fevraldagi “Madaniyat va san‘at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-112-son, 2019-yil 14-maydagi “Baxshichilik san‘atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4320-sonli qarorlari hamda 2023-yil “Insonga e‘tibor va sifatli ta‘lim yili” Davlat dasturidagi vazifalar ijrosini ta‘minlash, ayniqsa, ilmiy salohiyatni yuksaltirish, ustoz-shogird an‘analarini takomillashtirish, baxshichilik san‘atini asrab-avaylash, dostonchilik maktablarining ijro usullarini qayta tiklash, ularni yosh avlodga o‘rgatish, baxshichilik san‘atini ilmiy tadqiq etish maqsadida 2023 yil 29 mart kuni Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa institutining majlislar zalida O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi, Madaniyat va turizm vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa instituti, O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti, Respublika baxshichilik markazi, Baxshichilik san‘atiga ixtisoslashtirilgan respublika maktab internati bilan hamkorligida “Ta‘lim tizimida doston ijrochilik san‘atini o‘qitishning innovatsion usullari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani bo‘lib o‘tdi.

Ushbu ilmiy-amaliy konferensiya doirasida baxshichilik san‘ati sohasi uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish, ta‘lim jarayoniga o‘qitishning innovatsion shakl va metodlari hamda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini keng joriy etish, soha mutaxassislarining

ilmiy salohiyatini yanada oshirish, ta'lim tizimida malakali baxshilarni tayyorlash, xalq dostonlarini ilmiy tatqiq etish masalalari muhokama etildi va ellikka yaqin olimlar ishtirok etgan mazkur respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari kitob holida chop etildi.

O'zbekistonda musiqa ta'limi:

O'zbekiston turli an'anaviy uslublar, jumladan, mamlakat madaniy o'ziga xosligining muhim qismlari bo'lgan Shashmaqom va maqom kabi boy musiqiy merosga ega. Musiqa ta'limi yuksak qadrlanadi, o'zbek musiqasini asrab-avaylash va rivojlantirishga qaratilgan bir qancha muassasa va maktablar mavjud.

Yunus Rajabiy: Yunus Rajabiy o'zbek musiqa san'atini saqlash va ommalashtirishga qo'shgan hissasi bilan mashhur. An'anaviy o'zbek musiqasini o'rgatishda ham, ijro etishda ham katta rol o'ynagan. Uning ijodi O'zbekiston musiqa madaniyatiga bir qancha ta'sir ko'rsatgan bo'lishi mumkin, jumladan:

An'anaviy musiqani asrash: Yunus Rajabiy an'anaviy o'zbek musiqa shakllarini saqlash va targ'ib qilishda, ularning zamonaviy davrda ham taraqqiy etishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynagan bo'lsa kerak.

Ta'lim va murabbiylik: Yunus Rajabiy kabi shaxslar ko'pincha ta'lim, murabbiylik va ijrochilik imkoniyatlarini taqdim etish orqali yosh musiqachilarning rivojlanishiga hissa qo'shadilar.

Madaniy ta'sir: Taniqli musiqachilar o'z mamlakatlari madaniyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zlarining musiqalari va musiqiy ta'limga qo'shgan hissalarini orqali ular kuchli madaniy o'ziga xoslikni saqlashga yordam berishi mumkin.

Xalqaro e'tirof: Yunus Rajabiy kabi ba'zi musiqachilar xalqaro e'tirofga erishishi mumkin, bu esa o'zbek musiqasi va madaniyatiga jahon miqyosida e'tiborni kuchaytirishi mumkin.

Fusion va innovatsiya: Musiqachilar ko'pincha an'anaviy musiqani zamonaviy elementlar bilan aralashtirib, dinamik va rivojlanayotgan musiqiy landshaftni yaratadilar. Ushbu termoyadroviy an'anaviy musiqani yosh avlodlar uchun mos saqlashga yordam beradi.

Yunus Rajabiy kabi shaxslarning o'zbek musiqa ta'limi kontekstidagi hissasi va ta'sirini yaxshiroq tushunish uchun har tomonlama yondashish mumkin:

Tadqiqot va hujjatlar: Yunus Rajabiy ijodi, musiqiy kompozitsiyalari, o'qitish uslublari, o'zbek musiqa sahnasiga ta'siri haqida batafsil ma'lumot to'plash maqsadida chuqur izlanishlar olib borish. Bu uning boshqa musiqachilar va muassasalar bilan hamkorligini o'rganishni o'z ichiga olishi mumkin.

Intervyu va amaliy tadqiqotlar: Yunus Rajabiy, uning shogirdlari va hamkasblari bilan suhbatlar o'tkazib, uning o'qituvchilik falsafasi va o'zbek musiqachilarining keyingi avlodiga qanday ta'sir ko'rsatganligi haqida tushunchaga ega bo'ling.

Tarixiy va madaniy kontekst: Shashmaqom va maqom kabi an'anaviy o'zbek musiqasining tarixiy va madaniy ahamiyatini, uning o'zbek jamiyati to'qimalariga qanday singib ketganligini ko'rib chiqing. Zamonaviy sharoitda ushbu an'analarni saqlab qolish uchun qiyinchiliklar va imkoniyatlarni o'rganing.

Institutsional ta'sir: Yunus Rajabiy dars bergan yoki u bilan aloqador bo'lgan muassasa va musiqa maktablarini o'rganing. Ushbu muassasalarning o'zbek musiqasini targ'ib qilish bo'yicha o'quv dasturlari, resurslari va tashabbuslarini baholang.

Xalqaro ta'sir: Ayniqsa, Yunus Rajabiy kabi nufuzli arboblarning ijodi orqali o'zbek musiqasining xalqaro miqyosda e'tirof etilishini tahlil qiling. O'zbek musiqasining jahon musiqasiga madaniyatiga ta'sirini o'rganing.

An'anaviy musiqani targ'ib qilish: Rivojlanayotgan musiqiy landshaft va yosh avlodni jalb etish zaruriyatini hisobga olgan holda an'anaviy o'zbek musiqasini davom ettirish bo'yicha strategiyalarni taklif eting. Bu kengroq auditoriyani qamrab olish uchun zamonaviy musiqa uslublari yoki raqamli platformalar bilan uyg'unlikni o'z ichiga olishi mumkin.

Aholining xabardorligi va ta'limi: O'zbek musiqasining nafaqat O'zbekistonda, balki jahon miqyosida ham qadrlanishi va tushunilishini ta'minlash uchun ma'rifiy tashabbuslar va jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalarini taklif qilish.

Madaniy almashinuv va hamkorlik: O'zbek musiqasining dunyo bo'ylab ko'rinishi va qadrlanishini oshirish uchun madaniy almashinuv dasturlarini, xalqaro musiqachilar bilan hamkorlikni va musiqa festivallarida ishtirok etishni rag'batlantirish.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Yunus Rajabiyning o'zbek musiqa ta'limiga qo'shgan hissasi shubhasiz katta. Uning ijodini va uning ta'sirini to'liq anglash va qadrlash uchun keng qamrovli tadqiqotlar olib borish, uning ta'sirini hujjatlashtirish va o'zbek musiqasining kengroq madaniy-ma'rifiy mazmunini o'rganish zarur. Ana shunday sa'y-harakatlar tufayli an'anaviy o'zbek musiqa san'atini asrab-avaylash va targ'ib qilish zamonaviy dunyoda ham izchil davom etishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Yunusov. "Faxriddin Sodiqov". Toshkent-2005 y.
2. O.Matyoqubov. "Maqomot" Toshkent-2004 y.
3. K.Avaz. "Olis oxanglar". Toshkent - 1997 y.
4. Y.Norbutaev maqolasi "Milliy sozning yangi sadosi" Toshkent - 2006 y.
5. B.Mirpayazov maqolasi "San'at yo'li" jurnali. Toshkent -2007 y.
6. Talaboev, A., Akbarov, T., & Haydarov, A. The European Journal of Arts, Issue 1/2020.
7. Yunusov, G., Juraev, I., & Ahmedov, R. (2020). A LOOK AT THE REGIONAL SEASONAL FOLKLORE AND THEIR ORIGIN. THE ROLE AND IMPORTANCE OF FOLKLORE IN THE DEVELOPMENT OF DANCE ART. European Journal of Arts, (1), 121-124.
8. Yunusov, G. Y., Parpiev, A., & Ernazarov, Z. (2021). A look at samples of uzbek folklore. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(5), 9-14.
9. Yunusov, G., Ahmedov, R., Jurayev, I., & Yuldasheva, S. (2021). A Look At The Folklore of Fergana Valley or History of A Song in The Series of Tanovar. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 25(6), 2225-2232.
10. Talaboyev, A., Yunusov, G., & Ahmedov, R. (2020). Local methods of traditional singing. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems, 12(2), 2916-2920.
11. Yunusov, G., Ahmedov, R., Jurayev, I., & Yuldasheva, S. (2021). A Look At The Folklore of Fergana Valley or History of A Song in The Series of Tanovar. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 25(6), 2225-2232.
12. Talaboyev, A. (2021). Skill Improving Ways in Traditional Song Performing. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 11, 12-17.